Anatol Eremia

ACAD. NICOLAE CORLĂTEANU: MOŞTENIREA SA LINGVISTICĂ ŞI CULTURAL-SPIRITUALĂ

Acad. Nicolae Corlăteanu, profesorul universitar, scriitorul, publicistul, omul de cultură ar fi împlinit zilele acestea 95 de ani. În viaţa sa, precum i-a fost destinul, a înfruntat multe obstacole şi situaţii de cumpănă, pentru că timpurile i-au fost dintre cele mai grele şi vitrege. Dar s-a achitat onorabil cu toate sarcinile şi datoriile care i-au revenit.

Pretutindeni, şi la acea şcoala din Ocniţa, unde a profesat înainte de război, deoarece la Chişinău nu s-a găsit şi pentru dânsul un loc de muncă; apoi, în anii de război, şi la muncile agricole într-un colhoz din fundul Rusiei, şi într-o uzină militară din Ural, şi într-un Institut de Cercetări Ştiinţifice, acesta evacuat din Chişinău la Buguruslan.

În 1944, revenit la Chişinău, activează la Institutul de Economie, Istorie, Limbă şi Literatură, unde a desfăşurat o amplă activitate de specialist în lingvistică. Apoi devine profesor universitar şi şef de catedră la USM, iar mai târziu director al Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, funcţie din care, în cele din urmă, a fost destituit de autorităţi din motive, să zicem aşa, necunoscute.

Acad. Nicolae Corlăteanu şi-a consacrat plenar viaţa ştiinţei şi profesiei de pedagog, făurind opere de pionierat şi de valoare ştiinţifică incontestabilă. Savantul a lăsat urmaşilor o bogată moştenire lingvistică şi o adevărată comoară cultural-spirituală. Astfel că nimeni şi nicicând, chiar dintre cei mai zeloşi astăzi, nu vor reuşi să umbrească meritele predecesorului nostru, diminuând valoarea şi importanţa realizărilor sale ştiinţifice sau ridicând în locul lui pe alţii, poate de asemenea merituoşi, dar care, dealtfel, la timpul lor, înşişi au recunoscut că sunt discipoli ai marelui nostru filolog.

Aproape că nu e domeniu sau direcţie de cercetare în lingvistică care să fi rămas în afara preocupărilor academicianului. Diapazonul tematicii abordate este deosebit de cuprinzător: istoria limbii şi gramatica istorică, lexicologia şi lexicografia, fonetica şi fonologia, morfologia şi sintaxa, romanistica şi limbile neoromanice, derivatologia, sociolingvistica, cultivarea limbii, istoria filologiei etc. A semnat şi lucrări în domeniul ştiinţei literare şi folcloristicii, precum şi eseuri publicistice şi de bibliografie ştiinţifică.

Investigaţiile acad. Nicolae Corlăteanu în problema etnogenezei poporului şi a istoriei formării limbii române conţin un vast volum de informaţii de ordin lingvistic, istoric, etnologic, antropologic etc. Diverse sunt sursele informative explorate: operele istoricilor şi scriitorilor antici, textele şi inscripţiile de limbă latină clasică, mărturiile scrise ale cronicarilor din Evul Mediu, documentele istorice şi actele cancelariilor domneşti. Importante sunt concluziile la care se ajunge în urma acestor investigaţii: romanizarea populaţiei autohtone s-a început cu mult înainte de cucerirea *de facto* a Daciei şi a continuat secole la rând şi după părăsirea Daciei de către romani; împăratul roman Aurelian (270-275) a evacuat din Dacia peste Dunăre doar legiunile romane, populaţia băştinaşă continuând să-şi ducă mai departe viaţa pe pământurile natale; geto-dacii au însuşit limba latină şi au adoptat modul de viaţă roman prin contactul direct cu cetăţenii romani stabiliţi în provincie (administratori, militari, negustori, meşteşugari etc.), prin şcoli şi instituţii de cult religios [1, p. 189-196; 2, p. 33-35].

BDD-A6594 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:01 UTC)

Sunt de menționat și de apreciat opiniile acad. Nicolae Corlăteanu în multe probleme de lingvistică. *Formarea şi dezvoltarea limbii române literare* e una dintre problemele capitale ale științei lingvistice, cercetate de savant în profunzime și sub multiple aspecte.

Un rol de prim ordin în procesul de statornicire a limbii române literare a fost atribuit de savant operelor scriitorilor clasici și contemporani. Și aici sunt de menționat edițiile de carte, studiile: *Capitole din istoria limbii literare* (1980, în colaborare), *Schițe de istorie a limbii literare* (1980, în colaborare), *Româna literară în Republica Moldova: istorie şi actualitate* (1995). În scopul propagării operelor literare ca principale surse de îmbogățire și perfecționare a limbii scrise, Nicolae Corlăteanu inițiază editarea micromonografiilor cu genericul *„Scriitorii moldoveni în şcoală”*. În 1984 vede lumina tiparului una dintre primele lucrări din această serie – *Creația lui Ion Creangă în şcoală*, având ca bază cunoscuta monografie *Studiu asupra sistemului lexical din anii 1870-1879 (Contribuția lui Ion Creangă şi a altor scriitori la valorificarea stilistică a vocabularului contemporan)*, apărută în 1964.

Despre acest studiu prof. Anatol Ciobanu remarcă: „Monografia impresionează prin profunzimea abordării problemelor, prin cunoştințele autorului în domeniul istoriei literaturii române şi a celei universale, prin caracterul ei instructiv, înscriindu-se în istoria filologiei romanice ca o contribuție importantă la opera de valorificare a moştenirii clasice” [2, p. 245; 3, p. 14-23].

Problemele istoriei limbii române, căile de dezvoltare și procesele evolutive ce țin de sistemul și structura limbii, sunt tratate la cel mai înalt nivel în monografiile și studiile apărute în diferite perioade de vreme: *Începutul scrisului în limba română* (1947), *Originea fondului lexical de bază* (1955), *Rolul factorilor sociali în dezvoltarea limbii* (1968), *Etape ale dezvoltării limbii* (1988), *Scrisul românesc: începuturile lui* (2000) etc.

Lexicologia (1969, 1982, 1992), *Fonetica* (1978, 1993), *Curs de limbă literară contemporană* (1956), elaborate de unul singur sau în colaborare cu alți autori (dr. I. Melniciuc, dr. V. Zagaevschi ş.a.), erau manuale şi cursuri universitare de neînlocuit pe vremea ceea. Studiul despre latina vulgară, editat în ruseşte la Moscova în 1974 *(Исследование народной латыни и ее отношений с романскими языками)* şi recent reeditat în româneşte la Chişinău, în colaborare cu Lidia Colesnic, doctor conferențiar la Universitatea de Stat din Chişinău, a fost înalt apreciat de specialişti şi rămâne până astăzi o operă de unicat în domeniu.

Prin anii ’60-’70 ai secolului trecut, ani de grea cumpănă pentru limba noastră care ajunsese „la margine de prăpastie”, ea fiind vorbită doar în cadrul familiei şi în cercurile restrânse de vorbitori, în sferele oficiale utilizată fiind, după cum se ştie, numai limba rusă, Nicolae Corlăteanu inițiază seria de broşuri *Cultivarea limbii*. Articolele publicate elucidau probleme de lingvistică şi de cultură generală, de scriere şi rostire literară, de utilizare corectă a cuvintelor şi expresiilor, îndemnau vorbitorii de rând să însuşească normele limbii, participând astfel la salvarea şi propăşirea graiului matern. Aceleaşi probleme erau discutate şi propagate în cadrul emisiunilor de radio şi televiziune (*Grai matern, În lumea cuvintelor* ş.a.), în rubricile din reviste şi ziare, fondate şi susținute permanent de Nicolae Corlăteanu.

E bine cunoscută opinia savantului în problema raporturilor etnolingvistice şi etnoculturale, în urma cărora limbile trebuie să se îmbogățească una pe alta, mai ales la nivel terminologic, respingând supremația funcțională a unor limbi față de altele, referindu-se în special la rolul limbii ruse în funcționarea şi dezvoltarea limbilor popoarelor mici din fosta URSS. A fost combătut în acest sens şi bilingvismul unilateral din republica noastră, arătându-i-se rolul nefast şi daunele pe care le-a adus limbii române şi culturii naționale.

BDD-A6594 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:01 UTC)

Referitor la împrumuturile din alte limbi, Nicolae Corlăteanu remarcă: „Trebuie să conştientizăm că ceea ce e al nostru, e al nostru, iar ce am luat de la alţii, am acceptat pentru că s-a produs cu asentimentul nostru şi pentru că de multe ori el venea tot de la latini, prin filieră când grecească, când slavă" [2, p. 36].

Adepţii „moldovenismului", după cum ţinem bine minte, adesea învinuiau oamenii de cultură şi, mai cu seamă, lingviştii că ei, chipurile, românizează „limba moldovenească". De fapt, sublinia Nicolae Corlăteanu, aici nu e vorba de românizare a limbii, nu se poate româniza ceea ce este demult românesc, ci e vorba mai degrabă de *reromanizare,* iar „a reromaniza înseamnă a romaniza din nou, a pune în circulaţie mijloacele lexicale de origine latino-romanică pentru a crea posibilitatea de redare şi în limba noastră a noţiunilor noi, reclamate de dezvoltarea contemporană socială, economică, culturală etc., înseamnă a introduce termeni ştiinţifici, tehnici ce corespund stadiului actual european şi mondial. Reromanizarea înseamnă în acelaşi timp consolidarea caracterului romanic al limbii române" [2, p. 37].

Problemele limbii române, precum şi cele de lingvistică generală şi romanică au constituit obiectul multor studii şi articole publicate în culegeri şi reviste ştiinţifice apărute peste hotarele republicii. Variată este tematica rapoartelor şi comunicărilor prezentate în cadrul a numeroase congrese şi simpozioane, organizate în principalele centre ştiinţifice din Rusia, România, Bulgaria, Italia, Cehia, Letonia, Lituania, Georgia etc.

Prin manualele şi materialele didactice pentru învăţământul preuniversitar, prin dicţionarele, cursurile universitare de lexicologie, fonetică, istoria limbii literare, aşa cum menţionează unul din discipolii săi dr. prof. Nicolae Mătcaş, „N. Corlăteanu s-a aflat totdeauna la catedra creşterii spirituale a neamului românesc oropsit, pe care l-a vrut dezrobit întâi de toate prin lumina cărţii" [3, p. 76).

Nicolae Corlăteanu a venit pe lume să caute şi să întroneze dreptatea, adevărul ştiinţific şi istoric despre limba română, despre neamul nostru, şi dacă le-a găsit, le-a împărtăşit semenilor săi, le-a dăruit generaţiilor de filologi prin lumina cărţii. Şi aceasta i-a reuşit cu prisosinţă.

Savant cu renume, pedagog de vocaţie, patriarh al lingvisticii româneşti, domn al graiului matern, patriot credincios al neamului, cărturar de talie enciclopedică, intelectual de aleasă cultură, om de rară punctualitate şi acurateţe, blajin şi tihnit, înzestrat cu darul făcătorului de bine şi al iertătorului faţă de cei greşiţi – sunt cuvinte de înaltă preţuire şi de iubire faţă de acad. prof. Nicolae Corlăteanu, onorat şi venerat de discipolii, colegii şi prietenii săi din toate timpurile.

Astfel acad. Nicolae Corlăteanu va rămâne în amintirea noastră şi astfel va dăinui peste vremi, pentru că a fost un om al dreptăţii, pentru că adevărul descoperit şi restabilit l-a lăsat moştenire urmaşilor prin lumina cărţii.

Referinţe bibliografice

1. Nicolae Corlăteanu. *Romanizare şi reromanizare*. În: Limba Română (Chişinău), 1999, nr. 3-5, p. 189-196.

2. Nicolae Corlăteanu. *Testament. Cred în izbânda limbii române*. – Chişinău, 2010.

3. Anatol Ciobanu. *Vir doctissimus et magister illustrissimus*. În: Limba Română (Chişinău), 2005, nr. 4 , p. 14-23.

4. Nicolae Mătcaş. *Suflet în sufletul neamului.* În: Limba Română (Chişinău), 1995, nr. 3, p. 76-79.

Institutul de Filologie
(Chişinău)

BDD-A6594 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:01 UTC)